

מעדני יו"ט

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

שבועות תשפ"ו

גליון 513

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

טעם עליון בעשרת הדיברות

הנה בטעם עליון מחלקים פסוק אחד לד' פסוקים משום שהם ד' דיברות וקשה איך מותר לעשות כן הא אמרינן בגמ' (מגילה כ"ב.) כל פסוקא דלא פסקיה משה אנו לא פסקינן ליה.

כעין זה תמחו האחרונים על המנהג לומר י"ג מדות בעת פתיחת הארון ביום טוב דפוסקים ב"ונקה" שבאמצע הפסוק, וכן בעוד כמה מקומות יש תמיה זו.

כמה אחרונים מתרצים דרך כשחל חיוב אמירת פסוקים אז חל איסור לומר חצי פסוק, אמנם הי"ג מדות אינן נאמרות בתורת פסוקים אלא בתורת י"ג מדות, עפ"י הגמ' (ר"ה י"ז:) יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. וכן בחליצת אשה כשהיא אומרת 'מאן יבמי לקחתי' אינה אומרת הדברים בתורת פסוק, ומשום הכי אין בזה חסרון דכל פסוקא דלא פסקיה משה אנו לא פסקינן.

וכן בשבועות אין בזה קיום מצות קריאת פסוקים אלא קיום דקריאת דברות, ומש"ה מותר להפסיק אף באמצע הפסוק.

היעב"ץ (בספרו לוח ארש) כתב דטעם עליון מכיון שהוא מסיני אין בזה דין דלא פסקיה משה.

האשל אברהם (בוטשאטש סי' נ"א) מצדד שאם אומר חצי אחרון מהפסוק ואח"כ חצי הראשון אין קפידא והוה ליה כאמרו כסדר. א"כ כאן הרי הוא ממשיך אח"כ ואומר את חלק השני של הפסוק.

החתם סופר (אר"ח סי' י') מביא מספר יכין ובוועז (ב' ב') דהיכא דאיכא אתנחתא או זקף קטון פסקינן, ואין קפידא בזה, דפסיק טעמים הלכה למשה מסיני, ולכן כל היכא דאיכא אתנחתא או זקף קטון חשיב פסקיה משה.

בספר עלי תמר (ירושלמי מגילה ד' ב') מיישב שאין פסוק זה פסוק אחד מטבעו כשאר פסוקים, אלא שהוא פסוק אחד המורכב מד' פסוקים לשם הקריאה ורק כי לא מצינו בתורה פסוק בן ב' מלים לכן הוא פסוק אחד וממילא בעת הצורך, כגון בשבועות ביום מתן עשרת הדברות חותכין ומפרידין הפסוק המורכב לארבעה פסוקים.

הר"י ב"ר שלמה אבן חביב בעין יעקב (שקלים ו' אות ל') מפרש שיטת רשב"י דס"ל עשרים דיברות על לוח זה ועשרים על לוח זה, שכיון שבדבור אחד נכללו ב' כוונות האחת גלויה והב' נעלמת והיה ראוי לכתב הדבור ללמד כל א' מב' כוונות אם כן טוב שיהיו כל עשרת הדברות כתובים ב' פעמים בכל לוח בסגנון אחד ובמצב אחד וכאשר החכם היודע הנעלם יביט בלוח עיניו לנכח יביטו עיניו אחד בנגלה ועיניו אחד בנעלם כאילו כל אחד מהב' פירושים כתוב בפני עצמו. וכמו שמצינו שעשרת הדיברות יש בהם ב' טעמים, וכמו שהקורא בס"ת שאין בו נקודה ולא טעם הוא יודע שיש בכתוב ההוא ב' פנים בנקודות וטעמים וקורא הא' ושותק מהאחר כן החכם היודע הפירוש הנגלה והפירוש הנעלם ראוי לו שיצטייר כאילו יש שם כתב א' לפירוש האחד וכתב אחר לפירוש האחר, ולהיות רשב"י חכם בסתרי תורה בא ללמדנו כפי קבלתו האמיתית שהיו כתובים י' דברות בכל לוח ב' פעמים והכתב האחד מכוון כפי הנגלה והאחר רומז לנעלם.

החזקוני (שמות כ, יד) כתב יש בעשרת הדברות שתי נגינות, ובעצרת שהיא דוגמת מתן תורה, וקורין כל דברת 'אנכי' וכל דברת 'זכור' בנגינות הגדולות לעשות כל אחת מהן פסוק אחד שכל אחד מהן דברה אחת לעצמה, ודברות לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה קורין בנגינות הקטנות לעשות ד' פסוקים שהם ד' דברות. אבל בחודש שבט כשקורין בפרשת יתרו כשאר שבתות השנה קורין לא יהיה לך זכור בנגינות הקטנות לעשות מכל אחת מהן ד' פסוקים, ודברות לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה קורין בנגינות הגדולות לעשות פסוק אחד לפי שלא מצינו בכל המקרא פסוק משתי תיבות חוץ מאלו. גם בדברות אנכי ולא יהיה לך יש נגינה גדולה לעשותן שתיהן פסוק אחד לזכרון שבדבור אחד נאמרו.

המשאת בנימין (סימן ו') מאריך בזה וכתב בחריפות נגד הבעלי קורין המערבבים את הפסוקים ומקלקלין את הנקודות שלא כדין ואין אוחזין לא בטעם העליון ולא בתחתון רק מטפסין ועולין מטפסין ויורדין פעם בעליון פעם בתחתון כמשוגעין שהרי הן מערבין כל הפסוקים. המגן אברהם (תצ"ד הקדמה) מביא דברי החזקוני ומשאת בנימין שבשבועות קורין בטעם העליון אבל בשבת פ' יתרו ופ' ואתחנן קורין בטעם התחתון.

והטעם כי בשבת קורין את עשרת הדברות כמצות קריאת התורה דעלמא דמהוה חלות קיום דקריאת פסוקים, וע"כ קורין אותן בטעם תחתון שמחלק את עשרת הדברות לפסוקים. אבל בשבועות חל בקריאת עשרת הדברות קיום קריאה בתורת דברות משום דהויא זכר למעמד הר סיני, ומש"ה נוהגים לקרותן בטעם העליון שמחלקן לדברות. וכמו שכתב הרוקח (רצ"ו) אמר הקב"ה לישראל בני הו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ושנה ואני מעלה עליכם כאלו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה. אולם יש שיטות דס"ל שגם כשקוראים פר' יתרו ופר' ואתחנן קוראים בציבור בטעם עליון, כמבואר בבאור הלכה (תצ"ד א'), ורק היחיד הקורא לעצמו קורא בטעם תחתון. בספר נזירות שמשון כתב שפרשת ואתחנן שקורין אותה רק פעם אחת בשנה יש לקרותה בטעם עליון אבל פרשת יתרו אין צריך לקרא בטעם עליון כיון שקראו כבר בשבועות בטעם עליון.

הגר"ח סאלאוויציק זצ"ל מובא במועדים וזמנים (ז' רל"ד) הקפיד לקרות תמיד בטעם התחתון בלבד ואף בשבועות, משום דכל פסוקא דלא פסקיה משה אנו לא פסקינן.

לפי השיטות שקורין טעם עליון רק בשבועות קשה מדוע יש טעם עליון בפר' ואתחנן. יש שמיישב למצות הקהל שהמלך קורא בטעם עליון. אכן לפי הגר"ח שגם בשבועות אין קורין טעם עליון קשה מדוע יש טעם עליון בפר' יתרו. מה שמצינו כאן טעם עליון וטעם תחתון מצינו בעוד מקום בתורה בפרשת וישלח בפסוק (בראשית לה, כב) 'ויהי בשכן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל פ' ויהיו בני יעקב שנים עשר, שיש שם פסקא באמצע הפסוק ולכן בבחינה אחת הוא פסוק א' ובבחינה אחרת הוא ב' פסוקים, לכן יש בקצת מלותיו ב' טעמים.

איתא בגמ' (שבת פ"ח:) אמר ר' יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה ילוד אשה בינינו וכו', א"ל אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה וכו'. החתם סופר מבאר דידוע כי התורה היתה כתובה לפניו ית"ש באותיות בלתי מצורפים וכתב בספר אלים להר"י קאנדיא שבכל עולם ועולם מצורפים האותיות בענין אחר המובן לאנשי אותו עולם לחיות הקודש כראוי להם, וכן לאופנים ושרפים ומלאכי השרת ולנפשות הכוכבים ומזלות ולעולם התחתון הזה כל אחד כראוי לו. והנה הם אין להם מורגש ומובן בגשמיות אבל האדם יש לו אחיזה בכל העולמות והרבה מהם זכו לדרוש במעשי מרכבה, נמצא התורה ראוי לאדם שהוא משיג הכל העולמות עליונות והתחתון מה שאין כן מלאכי השרת, והיינו אחוז בכסא כבודי והחזיר להם תשובה ר"ל שיראו ויבינו שאתה אחוז בכסא הכבוד בעולם היותר עליון וגם החזר להם תשובה כלום יצה"ר יש ביניכם, כי אינכם משיגים עולם התחתון ואנחנו משיגים עליון ותחתון.

ובזה מובן מה שיש שתי ברכות בקריאת התורה, ברכה ראשונה 'אשר בחר בנו מכל העמים' היינו ילודי אשה מילודי אשה, 'ונתן לנו תורתו' חמדה גנוזה הוא קושית מלאכי השרת. ובברכה אחרונה מתרצים אשר נתן לנו תורת אמת הוא מעשה מרכבה וסודות עליונים שזה נקרא תורת אמת, וגם חיי עולם הזה נטע בתוכנו, ע"כ ראוי לנו, על דרך שאמרו בגמ' אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה.

השפת אמת (שבועות שנת תרס"א) כתב המנהג לעסוק בתורה בליל החג דאיתא התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, כי התורה נקראת עץ חיים וכמו שאילן מוציא פירות בכל שנה ושנה כמו כן התורה מתחדשת פירותיה בכל שנה. ולכן בעצרת נידונים על פירות האילן היינו התחדשות התורה שנקרא עץ חיים. וכמו דאיתא במדרש שכל הנביאים וחכמים קיבלו בהר סיני חלקם בתורה רק שנתפרשו דבריהם כל אחד בשעתו, כמו כן בכל חג שבועות זמן מתן תורתנו מקבלין בני ישראל חלק התורה המתחדשת במשך כל ימי השנה ואח"כ מוציאים מכח אל הפועל כל אחד במקומו ושעתו. וזה ההתחדשות תלוי כפי הכנת כל אחד. ולכן צריך בשבועות שיכין כל א' את עצמו לקבל חלק מתורה המתחדשת במשך כל השנה שאינה ירושה רק מתחדשת בכל עת, ויום זה שורש התורה של כל השנה.

הגמ' (שבת פ"ח.) מפרשת מה דכתיב 'משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה' אם יראה למה שקטה וכו' אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. השם משמואל תמה מדוע אמר מחזיר אתכם לתוהו ובוהו ולא אמר לאפס כי הרי תוהו ובוהו נמי בריאה הוא.

ומיישב עפ"י דברי הרמב"ן (ר"פ בראשית) דתוהו ובוהו הוא בריאה ראשונה שהיה הכל מעורב ומהם נתוהו אח"כ כל הבריאה, והנה הביט בתורה וברא את העולם, והיינו כמו תורה שהיא המבררת בין אסור ומותר כשר ופסול טהור וטמא זכאי וחייב, כן נמי ניתן זה בכח הבריאה שיעשה מבורר כל דבר ודבר לעצמו, וע"כ אם אין מקיימין את התורה, שוב חוזר כל העולם לתערובתו הראשונה והיינו תוהו ובוהו, ואף שגם תוהו ובוהו נברא בכח התורה שקדמה לעולם, מ"מ בלי קיום התורה לא יתבטל התוהו ובוהו, כי אינה תלויה בבירור התורה אלא במציאות התורה, אבל בירור הבריאה תלוי בקיום התורה שהיא הבירור.